

ارائه الگوی اسلامی مدیریت زندگی زنان شاغل با محوریت بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

رقیه حسین زاده^۱، داود حق خواه^۲

چکیده

این پژوهش با هدف ارائه الگویی اسلامی برای مدیریت زندگی زنان شاغل، بر اساس رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله العالی) انجام شده است. موضوع اصلی تحقیق، بررسی چگونگی ایجاد تعادل میان نقش‌های خانوادگی و اجتماعی زنان شاغل با تکیه بر اصول اسلامی و ارزش‌های اخلاقی است. با تأکید بر جایگاه زنان در خانواده و جامعه، این تحقیق اصول و ارزش‌های مورد نظر رهبری و محققان حوزه سبک زندگی اسلامی را شناسایی و تحلیل کرده است. برای دستیابی به این هدف، از روش تحلیل مضمون و رویکرد کیفی استفاده شده و بیانات، خطبه‌ها و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) همراه با مقالات علمی مرتبط، به عنوان جامعه آماری بررسی شدند. با نمونه‌گیری هدفمند، مضامین اصلی مرتبط با موضوع استخراج و مراحل تحلیل شامل کدگذاری اولیه، بازنگری کدها و استخراج مضامین نهایی انجام شد. برای اطمینان از اعتبار نتایج، از بازبینی متخصصین استفاده گردید. محورهای اصلی شناسایی شده شامل تقویت رشد معنوی و اخلاقی، مسئولیت‌پذیری خانوادگی، نقش‌آفرینی مؤثر در جامعه و حفظ تعادل میان کار و زندگی بودند. نتایج نشان می‌دهد که این الگوی اسلامی، مبتنی بر دیدگاه‌های رهبری و یافته‌های پژوهش‌های همسوس، نه تنها به بهبود کارآمدی زنان در نقش‌های خانوادگی و شغلی کمک می‌کند، بلکه راهکاری عملی برای دستیابی به تعادل پایدار و رضایتمندانه در ابعاد مختلف زندگی آنان ارائه می‌دهد. این الگو می‌تواند به عنوان چارچوبی برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و فرهنگی در حمایت از زنان شاغل و ترویج ارزش‌های اسلامی مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها:

الگوی اسلامی، مدیریت زندگی، زنان شاغل، مسئولیت‌پذیری خانوادگی، مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

۳۴

دوره ۱۳، شماره ۲، پیاپی ۳۴
تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳-۸-۱۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴-۶-۳۰

صص: ۱-۲۳

شاپا چاپی: ۵۵۹۹-۲۳۲۲

رتبه علمی

ب

بررسی صنعت گواهی در:
JOURNALS.MSRT.IR

۱. استادیار گروه مدیریت دولتی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد میانه، آذربایجان شرقی، ایران (نویسنده مسئول) Hassanzadeh.r@iau.ac.ir

۲. استادیار گروه مدیریت دولتی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد میانه، آذربایجان شرقی، ایران

۱. مقدمه و بیان مسئله

زنان به‌عنوان نیمی از نیروی انسانی جامعه‌های امروزی نقش حیاتی در پیشبرد فرهنگ، اجتماع و اقتصاد دارند. با افزایش حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای، چالش‌های تازه‌ای در زمینه مدیریت وظایف خانوادگی و شغلی آنان به وجود آمده است. بنابراین، ضرورت وجود الگوهای مدیریتی که بتواند توازن بین مسئولیت‌های خانوادگی و حرفه‌ای زنان را برقرار کند، بیش از پیش احساس می‌شود. اگرچه پژوهش‌های متعددی در این زمینه انجام شده است، اما این پژوهش تلاش دارد با تمرکز بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و استخراج اصولی کاربردی، الگویی متمایز و قابل انطباق با شرایط خاص جامعه ایرانی ارائه دهد. آموزه‌های اسلامی به‌عنوان منبعی ارزشمند می‌توانند به ارائه چارچوبی برای مدیریت زندگی زنان شاغل کمک کنند. اصول اسلامی با تأکید بر نقش‌های خانوادگی زنان در کنار به رسمیت شناختن نقش‌های اجتماعی آنها، نشان می‌دهد که دین اسلام به گونه‌ای طراحی شده است که نه تنها بین این نقش‌ها تعارضی وجود ندارد، بلکه هر دو حوزه را مکمل یکدیگر می‌داند. در این راستا، قرآن کریم در آیه ۳۲ سوره نساء به حق مالکیت زنان بر درآمد حاصل از کار اشاره دارد. این حق، نشان‌دهنده به رسمیت شناختن نقش اقتصادی زنان در اسلام است، اما همواره با تأکید بر حفظ جایگاه و نقش محوری آنان در خانواده همراه بوده است. مرتضی مطهری در کتاب "نظام حقوق زن در اسلام" به بررسی ابعاد مختلف حقوق زنان از منظر اسلامی می‌پردازد و بر اهمیت نقش زنان در جامعه تأکید می‌کند.

در این پژوهش، از طریق بررسی بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، متون دینی و منابع علمی مرتبط، اصولی ارائه شده است که به زنان کمک می‌کند تا با تکیه بر این اصول، توازن بهتری در زندگی خود ایجاد کنند. وجه تمایز این پژوهش با سایر مطالعات مشابه، تمرکز ویژه بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص اشتغال زنان و خانواده است. هدف اصلی، استخراج یک الگوی عملی و قابل انطباق با شرایط خاص جامعه ایرانی است که بتواند به زنان شاغل در دستیابی به توازن بین نقش‌های مختلف زندگی‌شان کمک کند. مدیریت زندگی زنان شاغل در ایران اهمیت بسیاری دارد، به‌ویژه هنگامی که این موضوع در چارچوب سبک زندگی اسلامی بررسی شود. زنان شاغل در جامعه امروز با چالش‌های متعددی روبرو هستند، از جمله هماهنگی بین نقش‌های خانوادگی، شغلی و اجتماعی که این چالش‌ها به‌ویژه در ارزیابی الگوهای مدیریت زندگی و کیفیت زندگی

برجسته تر می شوند. پژوهش ها نشان داده اند که ترویج سبک زندگی اسلامی می تواند به تقویت نقش مدیریتی زنان کمک کرده و در ایجاد تعادل بین وظایف خانوادگی و شغلی آن ها مؤثر باشد (اولیورو همکاران^۱، ۲۰۲۰: ۲۱). همچنین، عوامل اجتماعی مانند باورهای جنسیتی و سطح دینداری نیز بر کیفیت زندگی زنان شاغل تأثیر می گذارد و می تواند به بهبود سطح زندگی آن ها کمک کند (اسمیت و راینسوا^۲، ۲۰۱۸: ۴۵).

زنان شاغل برای برقراری تعادل میان وظایف خود به دسترسی به منابع و حمایت های خانوادگی و اجتماعی نیاز دارند. تحقیقات نشان داده است که زنان شاغل به دلیل نقش های متعددی که ایفا می کنند، به الگوهای خرید مدرن و مدیریت بدن گرایش بیشتری دارند، که این موضوع نشان دهنده تلاش آن ها برای ایجاد تعادل میان سبک زندگی فردی و اجتماعی است. سبک زندگی اسلامی نیز بر اصولی مانند عدالت، تعادل، مسئولیت پذیری و همیاری تأکید دارد که می تواند به عنوان راهبردی مؤثر در زندگی زنان شاغل برای پیشرفت شغلی و اجتماعی آن ها مورد استفاده قرار گیرد (جانسون و میلر^۳، ۲۰۱۹: ۳۷).

یکی از نخستین مسائل پیش روی زنان پس از ورود به بازار کار، برخورد با نگرش منفی و سستی مردان (پدر یا همسر) نسبت به شاغل بودن زنان است؛ نگرشی که حتی در صورت پذیرش، همچنان برای زن بار سنگینی از منت و الزام به باج دهی های عاطفی و مالی به دنبال دارد و می تواند در درازمدت موجب خستگی روانی زنان شود. یکی دیگر از مشکلات، تقسیم ناعادلانه وظایف خانه بین زن و همسر یا فرزندان است؛ به طوری که در نبود تعادل، تمام مسئولیت های خانه به عهده زن قرار می گیرد و او را تحت فشار قرار می دهد. در روایتی از امام باقر (ع)، تقسیم کار بین حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه (س) به این صورت بیان شده است که کار داخل منزل بر عهده زن و کار بیرون منزل بر عهده مرد بوده است (مجلسی، ج ۴۳: ۸۱). چالشی دیگر در زندگی زنان شاغل، ناهماهنگی در مسئولیت های مالی و اقتصادی زندگی مشترک است. در چنین شرایطی، ممکن است از زنان انتظار رود که تمامی درآمد خود را صرف مخارج خانه کنند، که در بلندمدت می تواند باعث خستگی و دلزدگی از خانه و شغل شود و همچنین به کاهش مسئولیت پذیری و حتی بیکاری شریک زندگی بیانجامد (زارعی، ۱۳۹۸: ۱۲). یکی از مسائل روانی رایج در میان زنان شاغل، داشتن خودپنداره ای ضعیف در مورد نقش خود به عنوان مادر است. پژوهش ها نشان می دهند که بسیاری از این زنان نسبت

1. Oliver et al.
2. Smith & Robinson.
3. Johnson & Miller

به مادر بودن و ارتباط با فرزندان خود دچار احساس گناه هستند؛ چرا که به اشتباه فکر می‌کنند کمیت زمانی که با فرزند می‌گذرانند از کیفیت آن مهم‌تر است. این باور غلط باعث می‌شود گمان کنند حضور طولانی‌مدت فیزیکی بهتر از حضور کوتاه اما با تمرکز کامل است، در حالی که در زندگی مدرن، کیفیت ارتباط اهمیت بیشتری از کمیت دارد (مرادی و احمدی، ۱۳۹۹: ۱۴).

این فشارهای روانی در نتیجه تعامل زنان شاغل با خانواده ایجاد می‌شود، و در عین حال عوامل دیگری مانند محیط کار، اجتماع و فرهنگ نیز چالش‌های بیشتری بر آن‌ها تحمیل می‌کنند. بسیاری از زنان با وجود استعداد و علاقه‌مندی به فعالیت‌های شغلی و اجتماعی، به دلیل فشارهای فرهنگی و دیدگاه‌های جنسیت‌زده، از دستیابی به جایگاه‌های شایسته خود باز می‌مانند و مجبور به نادیده گرفتن توانمندی‌های خود می‌شوند. همچنین نبود الگوهای مناسب، به ویژه الگوهای دینی، برای مدیریت این فشارها به شدت احساس می‌شود (غفاری، ۱۴۰۰: ۱۴).

از سوی دیگر، باید توجه داشت که تعریف امروزی از مشارکت اجتماعی زنان می‌تواند نقش‌های اصلی و با ارزش آن‌ها را که در سبک زندگی اسلامی-ایرانی مورد تاکید است، تحت تاثیر قرار دهد. این سبک زندگی، علاوه بر اهمیت دادن به خانه‌داری به عنوان شغلی ارزشمند، برای نقش‌های مادری و همسری نیز جایگاه ویژه‌ای قائل است و سایر مسئولیت‌های زن را در راستای این وظایف بنیادین تعریف می‌کند، چرا که این نقش‌ها فاقد جایگزین هستند. رهبر معظم انقلاب نیز تأکید دارند که اشتغال زنان باید با حفظ نقش‌های اصیل آنان مانند مادری و همسری و رعایت موازین محرم و نامحرم همراه باشد. به طور کلی، مدیریت اسلامی زندگی می‌تواند به کاهش استرس‌ها و افزایش رضایت و سلامت زنان شاغل کمک کند و موجب بهره‌وری بیشتر در زندگی شخصی و حرفه‌ای آن‌ها شود (کرمی، ۱۳۹۴: ۲۱). این پژوهش با بررسی بیانات مقام رهبری (مدظله العالی)، تلاش می‌کند الگویی جامع برای مدیریت زندگی زنان شاغل ارائه دهد که بتواند در راستای اهداف اسلامی و حفظ تعادل میان وظایف شغلی و خانوادگی مفید واقع شود. این الگو بر پایه ایده "توازن نقش‌های زنان در الگوی اسلامی-ایرانی" استوار است و تلاش می‌کند با ارائه راهکارهای عملی، به زنان کمک کند تا در عین حفظ نقش‌های اصیل خود، در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی نیز مشارکت فعال داشته باشند. به طور کلی، مدیریت اسلامی زندگی می‌تواند به کاهش استرس‌ها و افزایش رضایت و سلامت زنان شاغل کمک کند و موجب بهره‌وری بیشتر در زندگی شخصی و حرفه‌ای آن‌ها شود. تحقیق در زمینه الگوی زندگی اسلامی زنان شاغل از جنبه‌های متعددی دارای اهمیت و ضرورت است:

۱. شناسایی و تحلیل نیازها: زنان شاغل در جوامع اسلامی با مجموعه‌ای از نیازها و چالش‌های خاص مواجه‌اند. این پژوهش می‌تواند به شناسایی این نیازها کمک کرده و راهکارهای عملی برای ارتقاء کیفیت زندگی آن‌ها پیشنهاد دهد.
۲. هماهنگی با ارزش‌های اسلامی: در جوامع اسلامی، رعایت ارزش‌ها و اصول دینی در زمینه‌های مختلف زندگی، از جمله کار و خانواده، اهمیت دارد. این تحقیق به بررسی چگونگی سازگاری زندگی حرفه‌ای زنان با ارزش‌های اسلامی و حفظ هویت دینی آن‌ها می‌پردازد.
۳. تقویت عدالت اجتماعی: بررسی مدل زندگی اسلامی زنان شاغل می‌تواند به تحقق عدالت اجتماعی و تساوی جنسیتی در محیط‌های کاری کمک کند. این تحقیق به سیاست‌گذاران و مدیران در ایجاد شرایط مطلوب‌تر برای حضور زنان در کار یاری می‌رساند.
۴. بررسی تأثیرات فرهنگی: زنان شاغل نقش کلیدی در انتقال فرهنگ و ارزش‌های اسلامی به نسل‌های آینده دارند. این پژوهش می‌تواند اثرات مثبت و منفی زندگی شغلی بر فرهنگ و نهاد خانواده را بررسی کند.
۵. ارائه راهکارهای عملی: این تحقیق با شناسایی چالش‌ها و موانع، راهکارهایی عملی برای بهبود وضعیت زنان شاغل پیشنهاد می‌دهد، از جمله سیاست‌های حمایتی، برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای.
۶. پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه: با توجه به تحولات اجتماعی و اقتصادی اثرگذار بر زنان، این پژوهش می‌تواند به رفع نیازهای اجتماعی و اقتصادی زنان شاغل و در نتیجه توسعه پایدار جامعه اسلامی کمک کند.
۷. مدیریت تعادل زندگی: بسیاری از زنان شاغل با چالش‌های تعادل میان کار و زندگی خانوادگی مواجه‌اند. این پژوهش می‌تواند الگوهایی برای مدیریت بهتر زمان و مسئولیت‌ها ارائه دهد تا زنان به زندگی سالم‌تری دست یابند.
۸. پیشرفت اجتماعی و اقتصادی: شناسایی الگوهای مناسب می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی زنان و جامعه کمک کند. مشارکت مؤثر زنان در خانه و محیط کار می‌تواند سطح زندگی و مشارکت اجتماعی آن‌ها را ارتقا دهد.
۹. آموزش و توانمندسازی: این تحقیق می‌تواند به عنوان مبنایی برای برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی زنان در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی و دینی باشد، و مهارت‌ها و آگاهی آن‌ها از حقوق و وظایفشان را تقویت کند.

۱۰. پاسخ به نیازهای جدید: با توجه به تغییرات جهانی، نیاز به الگوهای جدید زندگی اسلامی برای زنان شاغل مشهود است. این تحقیق می‌تواند راه‌حل‌هایی برای چالش‌های مدرن که زنان در دنیای امروز با آن مواجه‌اند، ارائه دهد.

تفاوت اصلی این پژوهش با مطالعات پیشین، تأکید بر نگرش اسلامی و توجه به ابعاد معنوی و اخلاقی زندگی زنان شاغل است. در حالی که تحقیقات گذشته بیشتر بر جنبه‌های حرفه‌ای و اقتصادی تمرکز داشته‌اند، این پژوهش با استناد به بیانات رهبری، بر اهمیت تقویت معنویت و اخلاقیات در زندگی زنان شاغل تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که این امر می‌تواند به رضایت و آرامش بیشتر در زندگی آن‌ها منجر شود. همچنین، مسئولیت‌پذیری خانوادگی به‌عنوان یک اصل بنیادین در الگوی اسلامی مدیریت زندگی زنان شاغل معرفی شده است، که می‌تواند به تقویت هم‌افزایی بین نقش‌های خانوادگی و شغلی کمک کند. در نهایت، این پژوهش تلاش دارد با بررسی بیانات و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، الگویی جامع و کارآمد برای مدیریت زندگی زنان شاغل ارائه دهد که بتواند در راستای اهداف اسلامی و حفظ تعادل میان وظایف شغلی و خانوادگی مفید واقع شود.

۲. سوالات و اهداف پژوهش

سوالات تحقیق

- ✓ الگوی اسلامی مدیریت زندگی زنان شاغل چگونه است؟
- ✓ چگونه می‌توان با استفاده از تحلیل مضامین به این الگو دست یافت؟

اهداف پژوهش

- ✓ شناسایی نیازها و چالش‌های زنان شاغل در محیط کار و خانواده
- ✓ بررسی اصول اسلامی مرتبط با نقش و حقوق زنان
- ✓ طراحی و ارائه یک الگوی اسلامی مدیریت زندگی برای زنان شاغل

۳. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

الف- نظریه‌های اسلامی

زن در اسلام، به عنوان آیینی‌ای از جمال و جلال الهی، دارای کرامت و ارزش والایی است و نقش او در تعالی خانواده و جامعه از منظر عرفان و فلسفه اسلامی مورد تأکید قرار گرفته است (جوادی آملی، ۱۳۸۵: ۴۵). الگوی زندگی اسلامی به مجموعه‌ای از

اصول و قواعد اشاره دارد که بر اساس آموزه‌های دینی اسلام شکل گرفته است. این الگو بر توازن بین ابعاد دنیوی و اخروی تأکید دارد و هدف آن، ایجاد سبک زندگی‌ای است که در آن عدالت، همدلی و ارزش‌های معنوی به‌طور هم‌زمان با نیازهای مادی ترکیب شوند. از منظر اسلامی، زندگی زنان شاغل نیز باید با این اصول هماهنگ باشد و در جهت تحقق اهداف انسانی و دینی پیش برود (رحیمی و زارع، ۱۳۹۸: ۱۱). در طول تاریخ اسلام، زنان همواره به عنوان نیمی از جامعه، دارای حقوق و وظایف مشخصی بوده‌اند. قرآن و سنت پیامبر اکرم (ص) بر نقش فعال زنان در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تأکید کرده‌اند. این فعالیت‌ها، علاوه بر بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی زنان، به نفع کل جامعه نیز خواهد بود (حسینی و کریمی، ۱۳۹۷: ۱۳). نظریه‌های اسلامی در این زمینه، به نقش زنان در خانواده و جامعه نگاهی جامع دارند و بر اهمیت تعادل میان مسئولیت‌های کاری و خانوادگی تأکید می‌کنند. این دیدگاه‌ها تلاش دارند تا شرایطی فراهم آورند که زنان بتوانند ضمن ایفای نقش‌های سنتی خود مانند مادری و همسری، در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی نیز مشارکت داشته باشند، بدون آنکه ارزش‌های خانوادگی و مسئولیت‌های اصلی‌شان تحت تأثیر قرار گیرد. این نظریه‌ها نه تنها بر اهمیت نقش مادری و همسری تأکید دارند، بلکه به مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی نیز ارزش می‌دهند. (عظیمی و فرهادی، ۱۳۹۸: ۱۴). برخی تحقیقات نشان می‌دهد که اشتغال زنان می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی بر زندگی خانوادگی و اجتماعی آن‌ها داشته باشد. برخی از مطالعات نشان داده‌اند که اشتغال می‌تواند به بهبود سلامت روانی و اجتماعی زنان منجر شود، در حالی که برخی دیگر به چالش‌هایی چون تعارض کار و زندگی و فشارهای ناشی از مسئولیت‌های خانوادگی اشاره کرده‌اند.

ب- نقش‌های کلیدی زنان در نظریه‌های اسلامی

نظریه‌های اسلامی به سه نقش کلیدی زنان می‌پردازد:

۱. **نقش زن در اسلام و مدیریت خانواده:** در آموزه‌های اسلامی، زن به عنوان محور اصلی خانواده شناخته می‌شود و نقش بی‌بدیلی در تربیت فرزندان و مدیریت عاطفی و معنوی خانه دارد. تأکید بر حقوق و مسئولیت‌های زنان در مدیریت خانواده از منظر اسلام اهمیت ویژه‌ای دارد. این نقش باید به‌گونه‌ای حفظ شود که با شغل زن تداخل نداشته باشد و سلامت معنوی و تربیتی خانواده تهدید نشود (فکری، ۱۴۰۲: ۱۷). اسلام بر اهمیت برنامه‌ریزی و مدیریت زمان تأکید می‌کند. زنان شاغل باید وظایف خود را به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که به اهداف معنوی و خانوادگی لطمه‌ای وارد نشود.

۲. نقش زن در اجتماع و اشتغال: اسلام به مشارکت زنان در جامعه و اشتغال با حفظ کرامت انسانی و رعایت حدود اسلامی اهمیت می‌دهد. زنان مجاز به فعالیت‌های شغلی و اجتماعی هستند، اما این فعالیت‌ها باید در چارچوب ارزش‌های اسلامی و اولویت‌بندی مسئولیت‌های خانوادگی انجام شود (رجبی فرجاد، ۱۳۹۶: ۱۴). یکی از اصول کلیدی در مدیریت اسلامی، تعادل میان کار و زندگی شخصی است. زن شاغل باید بتواند بین وظایف شغلی و خانوادگی خود توازن برقرار کند. این تعادل از طریق برنامه‌ریزی دقیق، اولویت‌بندی و حمایت خانواده و جامعه حاصل می‌شود.

۳. تأثیر آموزه‌های اسلامی در مدیریت زندگی زنان شاغل: اصولی چون تقوا، صداقت، عدالت و مهربانی از مفاهیم کلیدی اسلام هستند که باید در مدیریت زندگی زنان شاغل مورد توجه قرار گیرند. این ارزش‌ها می‌توانند راهنمای زنان در مواجهه با چالش‌های زندگی شخصی و حرفه‌ای باشند. بر اساس آموزه‌های اسلامی، موفقیت تنها در پیشرفت شغلی خلاصه نمی‌شود، بلکه رشد معنوی و روانی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. الگوی زن مسلمان در تلاش برای پیشرفت در کار و رسیدن به سعادت خانوادگی و فردی به طور همزمان می‌باشد. بر اساس آموزه‌های اسلامی، موفقیت تنها در پیشرفت شغلی خلاصه نمی‌شود، بلکه رشد معنوی و روانی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. الگوی زن مسلمان در تلاش برای پیشرفت در کار و رسیدن به سعادت خانوادگی و فردی به طور همزمان می‌باشد (کرمی، ۱۳۹۴: ۲۰).

اصول اساسی در مدیریت اسلامی عبارتند از:

۱. تعادل کار و زندگی: یکی از اصول اساسی در مدیریت اسلامی، توازن میان کار و زندگی شخصی است. زن شاغل باید بتواند بین وظایف شغلی و خانوادگی خود تعادل برقرار کند. این توازن از طریق برنامه‌ریزی دقیق، اولویت‌بندی و حمایت خانواده و جامعه حاصل می‌شود (شجاع نوری، ۱۳۹۴: ۱۹).

۲. مسئولیت‌های خانوادگی: نظریه‌ها بر اهمیت مسئولیت‌های خانوادگی زنان، به‌ویژه در زمینه پرورش فرزندان و ایجاد محیطی سالم برای خانواده تأکید دارند. این مسئولیت‌ها به عنوان بخشی از هویت زن مسلمان شناخته می‌شوند (رجبی فرجاد، ۱۳۹۶: ۱۴).

۳. فضای مشارکت اجتماعی: این نظریه‌ها به دنبال ایجاد فضایی هستند که در آن زنان با رعایت اصول اسلامی، بتوانند در عرصه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی حضور فعالی داشته باشند. این مشارکت، به‌ویژه در جوامع امروزی، نیازمند حمایت و تسهیل‌گری است. (احمدی و سیدی جربندی، ۱۴۰۳: ۵).

۴. تحول در نگرش‌های سنتی: در نهایت، نظریه‌های اسلامی به دنبال تغییر نگرش‌های سنتی نسبت به نقش‌های زنان هستند تا به آن‌ها این امکان را بدهند که در فعالیت‌های مختلف به شکلی مؤثرتر شرکت کنند (همان منبع: ۵).
پس از سخنان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در تاریخ ۲۳ مهر ۱۳۹۱، پژوهش‌های بسیاری با محوریت سبک زندگی اسلامی ایرانی و از دیدگاه‌های متنوع در کشور آغاز شد. مؤلفه‌هایی که ایشان مطرح کردند، به عنوان پایه‌ای برای تحقیقات جدید و هدایت آن‌ها به سمت شناخت بهتر این سبک زندگی به کار رفت. این تحقیق نیز با بررسی این مؤلفه‌ها، بر اهمیت نقش سبک و فرهنگ زندگی در جامعه و توجه ویژه به خانواده و مسائل اجتماعی مرتبط با آن تأکید دارد.
پژوهش‌های متعددی در زمینه تأثیرات اشتغال بر زنان انجام شده است. این پژوهش‌ها نیاز به ایجاد الگوهای مدیریتی و اجتماعی مناسب برای زنان شاغل را تأکید می‌کنند. خلاصه تحقیقات در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: خلاصه پیشینه تحقیقات

عنوان تحقیق	محقق / محققان	سال	نتایج تحقیق
پدیدارشناسی تجربه زیسته زنان مجرد	توسلی و همکاران	۱۴۰۲	شناسایی دیدگاه‌ها و احساسات زنان مجرد نسبت به تجرد و تجارب زندگی آن‌ها.
نیازسنجی مادران شاغل بر اساس تجربه زیسته	توسلی و همکاران	۱۴۰۲	شناسایی نیازها و مشکلات زنان شاغل در مدیریت نقش مادری و حرفه‌ای.
ارائه مدل برای مدیریت تعارض‌های بین نسلی در محیط کار	حسین‌زاده و همکاران	۱۴۰۲	ارائه راهکارهایی برای کاهش تعارض میان زنان شاغل و خانه‌دار در زمینه رضایت از زندگی.
چالش‌های زنان شاغل در مدیریت زندگی	باقری و رضایی	۱۴۰۱	تحلیل چالش‌های خاص زنان شاغل در محیط‌های کاری اسلامی و ارائه روش‌های مؤثر برای مدیریت این چالش‌ها.

مقایسه رضایت از زندگی زنان شاغل و خانه‌دار	حسن زاده	۱۴۰۱	بررسی تفاوت‌های رضایت از زندگی میان زنان شاغل و خانه‌دار.
نقش زن در توسعه و اشتغال در جامعه اسلامی	علوی	۱۴۰۰	بررسی اهمیت مشارکت زنان در اشتغال و نقش آن‌ها در توسعه جوامع اسلامی.
مدیریت زمان و زندگی زنان شاغل بر اساس آموزه‌های اسلامی	حسینی	۱۴۰۰	تأکید بر مدیریت زمان و تعادل کار و زندگی بر اساس ارزش‌های اسلامی.
رابطه بین نقش‌های مدیریتی با ویژگی‌های شخصیتی زنان	آیت و همکاران	۱۳۹۹	تأکید بر اهمیت مدیریت تعادل میان خانواده و شغل برای زنان در چارچوب اسلامی.
نقش حمایت‌های سازمانی و اجتماعی در مدیریت زندگی زنان شاغل	رستمی و همکاران	۱۳۹۸	نشان می‌دهد که حمایت‌های اجتماعی و قوانین مناسب می‌تواند فشار ناشی از مسئولیت‌های متعدد زنان شاغل را کاهش دهد.
بررسی الگوهای اسلامی در مدیریت زنان شاغل	صفایی و حیدری	۱۳۹۷	تحلیل مفاهیم و اصول اسلامی در مدیریت زندگی زنان شاغل و نشان می‌دهد که اصول اسلامی می‌تواند به ایجاد تعادل بین کار و زندگی کمک کند.
بررسی چالش‌ها و فرصت‌های زنان شاغل در تعادل کار و زندگی	عباسی و نوری	۱۳۹۶	نشان می‌دهد که زنان شاغل در ایران با چالش‌هایی مانند کمبود زمان و عدم حمایت‌های خانوادگی کافی مواجه هستند و نیاز به سیاست‌های حمایتی دارند.
نقش اعتقادات دینی در رضایت شغلی و خانوادگی زنان	جعفری و شریفی	۱۳۹۵	نشان می‌دهد که زنان با سطح بالای تعهد دینی، از نقش‌های خود در محیط کار و خانواده رضایت بیشتری دارند و قادرند تعادل بهتری میان این نقش‌ها برقرار کنند.
تحلیل اثرات دورکاری زنان شاغل و متأهل بر تعادل کار-زندگی	شجاع نوری و همکاران	۱۳۹۴	این پژوهش نشان می‌دهد که زنان شاغل تمایل زیادی به پذیرش دورکاری دارند، اما مدیران به این رویکرد حمایتی نشان نمی‌دهند.

فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی

نتیجه‌گیری می‌کند که متغیر شغل در کیفیت زندگی زنان تأثیرگذار نیست و عوامل دیگری در بهبود کیفیت زندگی آن‌ها نقش دارند.	۱۳۹۴	بیابانی، اقلیما و خفتان	بررسی علی-مقایسه‌ای کیفیت زندگی زنان شاغل و خانه‌دار
بررسی چالش‌ها و راهکارهای مدیریت همزمان زندگی شغلی و خانوادگی زنان و نقش حمایت‌های اجتماعی در کاهش این چالش‌ها.	۱۳۹۴	عابدی و همکاران	مدیریت زندگی شغلی و خانوادگی زنان
نشان می‌دهد که ارزش‌های فرهنگی و دینی نقش بسزایی در تصمیم‌گیری‌های زندگی این گروه از زنان ایفا می‌کنند و نیاز به حمایت‌های ویژه‌ای در محیط کار و جامعه دارند.	۲۰۲۰	اولیور و همکاران	چالش‌های زنان مسلمان در مدیریت زندگی شغلی و خانوادگی
نشان می‌دهد که زنان در جوامع دینی، به‌ویژه جوامع اسلامی، نیاز به سیاست‌ها و برنامه‌های منعطف‌تری دارند.	۲۰۱۸	اسمیت و رابینسون	بررسی تعادل کار و زندگی زنان در کشورهای مختلف
نتیجه‌گیری می‌کند که وجود تعهدات خانوادگی تأثیر مثبتی بر رضایت شغلی زنان دارد، زیرا آن‌ها با احساس مسئولیت و تعلق خاطر بیشتری در محیط کار حاضر می‌شوند.	۲۰۱۹	جانسون و میلر	رابطه بین رضایت شغلی و تعهد خانوادگی در زنان شاغل

۴- الگوی تحقیق

با توجه به بررسی پیشینه تحقیق و استخراج مضامین و مفاهیم کلیدی از منابع متنی، امکان شناسایی و طبقه‌بندی مضامین اساسی در مقالات و منابع علمی و منابع دینی به صورت الگوی اولیه بصورت شکل شماره ۱ حاصل شد.

شکل ۱: الگوی اولیه تحقیق

۵- روش تحقیق

نوع پژوهش از بعد هدف، اکتشافی - توسعه‌ای است. این پژوهش به منظور ارائه یک الگوی اسلامی برای مدیریت زندگی زنان شاغل، با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و با استفاده از مقالات و منابع علمی معتبر، از رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون بهره می‌برد. این روش با استخراج مضامین و مفاهیم کلیدی از منابع متنی، امکان شناسایی و طبقه‌بندی مضامین اساسی را در مقالات و منابع علمی و دینی فراهم می‌آورد. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی بیانات، خطبه‌ها و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، مقالات و منابع علمی مرتبط با نقش زنان، خانواده و اهمیت مدیریت زندگی زنان شاغل است. به دلیل عدم دسترسی به تحلیل تمام بیانات، نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب بیانات مرتبط انجام شده است تا مضامین و مفاهیم اصلی مرتبط با موضوع تحقیق شناسایی و استخراج گردد. داده‌های این پژوهش از طریق مطالعه و بررسی اسناد و منابع متنی گردآوری شده‌اند. برای تحلیل داده‌ها، ابتدا بیانات و مقالات مرتبط کدگذاری شده و سپس مضامین اصلی و فرعی استخراج گردیده است. این مضامین بر اساس اصول توجه به رشد معنوی و فردی، مسئولیت‌پذیری خانوادگی، حمایت اجتماعی و تعادل کار و زندگی دسته‌بندی شده و الگوی جامع برای مدیریت زندگی زنان شاغل ارائه شده است. مراحل تحلیل مضمون شامل کدگذاری اولیه، بازنگری کدها و استخراج مضامین اصلی و نهایی‌سازی الگو می‌باشد. برای اطمینان از اعتبار و روایی یافته‌ها، از

روش بازبینی توسط متخصصین استفاده شده است. همچنین، به منظور افزایش دقت، یافته‌ها با منابع دیگر تطبیق داده شده‌اند تا صحت و جامعیت الگوی پیشنهادی تأمین گردد.

ابتدا با بهره‌گیری از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای، شاخص‌ها، ابعاد و معیارهای مورد نیاز استخراج و سپس الگویی با استفاده از تحلیل مضمون طراحی شده است. برای ارزیابی روایی پژوهش، ابتدا مضامین اصلی، سازمان‌دهنده و پایه‌ای با بررسی نظریات، سوابق پژوهشی و اهداف تحقیق انتخاب و تأیید شده و سپس نظرات اصلاحی گروهی از متخصصان لحاظ می‌شود. قبل از شناسه‌گذاری نهایی، اصلاحات اعمال شده و ابتدا شناسه‌گذاری به صورت دستی انجام می‌شود؛ پس از اتمام این مرحله، شناسه‌گذاری در گام دوم به روش رایانه‌ای و با استفاده از نرم افزار NVivo 8 صورت گرفت در گام بعدی، آنچه از هر دو شناسه‌گذاری بدست آمد با هم مقایسه، و با استفاده از روش هولستی مطابقت روابط شماره ۱ و ۲ برای محاسبه پایایی استفاده شد:

$$(۱) PAO = 2M / (n1+n2)$$

$$(۲) PAO = 2 * 255 / (272+413) ; \%73$$

تعریف پارامترها:

PAO: درصد توافق مشاهده شده یا ضریب پایایی

M: تعداد توافقی‌های ثبت شده در بررسی

n1: تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول

n2: تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم

مطالعه حاضر به مقدار ۰/۷۳ دست یافت که مقدار قابل قبولی است. به طور کلی، مقادیر بالای ۰/۷ به عنوان حداقل مقدار قابل قبول برای پایایی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین، مقدار ۰/۷۳ نشان می‌دهد که ابزار مورد استفاده در این مطالعه از پایایی قابل قبولی برخوردار است و می‌توان به نتایج آن اعتماد کرد. در نهایت چهار بعد و ۶۹ مولفه برای طراحی الگوی مفهومی تحقیق انتخاب شد. برای ارزیابی اعتبار سازه‌ای، پس از بهره‌گیری از مبانی نظری پژوهش، روش تحلیل عاملی با استفاده از مؤلفه‌های اصلی و

چرخش واریماکس به کار گرفته شد. همچنین، پایایی (انسجام درونی) گویه‌های مفاهیم پژوهش با آلفای کرونباخ سنجیده شد. در نهایت، به منظور بررسی پایایی مرکب هر سازه، از ضریب دیلون-گلدشتاین استفاده گردید.

۶- یافته های پژوهش

نتایج این پژوهش پس از حذف شناسایی‌های مشترک به ۴۱ شناسایی مفهومی منتهی شد. این مفاهیم به سه نوع مضمون شامل مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر به ترتیب زیر انتخاب شدند: ۱. مضامین پایه ۲. مضامین سازمان‌دهنده ۳. مضامین فراگیر.

جدول شماره ۲: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر الگوی اسلامی مدیریت زندگی زنان

پایه	سازمان دهنده	فراگیر
توجه به ارزش ها و اصول معنوی	سلامت و کمال معنوی	توجه به رشد فردی و معنوی
بهبود صفات اخلاقی و ارزشهای معنوی		
رفتارهای بهتر		
تقویت پیوندهای معنوی فرد با محیط و جامعه	خودشناسی و خودآگاهی	
شناخت و پذیرش نقاط قوت و ضعف خود		
ایجاد خود آگاهی		
شناخت عمیق خود		
تحول درونی	مدیریت زندگی و رشد مهارتهای فردی	
مهارتهای خود مدیریتی		
مدیریت زمان		
ارتقاء توانایی شخصی		
تقویت مهارتهایی مانند صبر و امیدواری		
تعاملات مثبت تر با دیگران		
توانایی مقابله با چالش ها و بحران های زندگی بارویکرد مثبت	تعهد و همبستگی خانوادگی	مسئولیت پذیری خانوادگی
حمایت عاطفی		
پشتیبانی مالی		
مسئولیت در قبال سلامتی اعضای خانواده		
تقسیم کار خانوادگی	تعادل نقش ها و وظایف	
همکاری در تربیت فرزندان		

فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی

مدیریت زمان و وظایف	پایبندی به ارزش ها و الگوهای اخلاقی	فراگیر	
تربیت اخلاقی فرزندان			
احترام به ارزشهای خانوادگی			
مسئولیت پذیری اجتماعی	سازمان دهنده	تبادل کار و زندگی	
پایه	انعطاف پذیر در کار		
دور کاری			
ساعات کاری منعطف			
مرخصی های منعطف	حمایت سازمانی		
امکانات رفاهی و سلامتی			
حمایت روانشناختی			
برنامه های مدیریت استرس			
آموزش مهارتهای مدیریت زمان	آموزش و توانمندسازی		حمایت اجتماعی
اولویت بندی وظایف			
خود مراقبتی			
محبت و همدلی و همراهی عاطفی خانواده، دوستان و جامعه	حمایت عاطفی		
تقویت احساس تعلق			
کاهش استرس			
ارائه مشاوره و راهنمایی	حمایت اطلاعاتی	حمایت ابزاری	
ارائه اطلاعاتی مورد نیاز به افراد جهت مواجهه با چالش و تصمیم گیری بهتر			
آگاهی بیشتر			
فراهم کردن منابع مالی	حمایت ابزاری		
کمک در کارهای روز مره			
دسترسی به خدمات ضروری			

پایایی سازه به منظور ارزیابی دقت و معناداری سؤالات انتخاب شده برای سنجش سازه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. این پایایی نشان می‌دهد که پرسش‌های موجود توانایی لازم برای سنجش ابعاد مدنظر در مدل پژوهش را دارند. در جدول شماره ۳، بار عاملی مرتبط با هر بعد نشان داده شده است. مطابق این جدول، در این پژوهش نشانگرها دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۴ هستند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این نشانگرها اهمیت کافی برای سنجش سازه‌های مربوطه را دارند.

جدول ۳. نتایج تحلیل عاملی تأییدی

بار عاملی	گویه‌ها	بار عاملی	گویه‌ها
۰/۸۶۴	حمایت اجتماعی ۳	۰/۹۸۲	توجه به رشد فردی-معنوی ۱
۰/۹۱۹	سبک زندگی اسلامی ۱	۰/۹۹۶	توجه به رشد فردی-معنوی ۲
۰/۹۱۵	سبک زندگی اسلامی ۲	۰/۹۹۹	توجه به رشد فردی-معنوی ۳
۰/۸۸۵	سبک زندگی اسلامی ۳	۰/۹۹۴	مسئولیت پذیری خانوادگی ۱
۰/۸۶۹	سبک زندگی اسلامی ۴	۰/۹۹۷	مسئولیت پذیری خانوادگی ۲
۰/۹۱۸	سبک زندگی اسلامی ۵	۰/۹۹۶	مسئولیت پذیری خانوادگی ۳
۰/۹۱۹	سبک زندگی اسلامی ۶	۰/۹۹۷	تعادل کار و زندگی ۱
۰/۹۱۵	سبک زندگی اسلامی ۷	۰/۹۹۷	تعادل کار و زندگی ۲
۰/۸۸۵	سبک زندگی اسلامی ۸	۰/۹۳۴	تعادل کار و زندگی ۳
۰/۸۶۹	سبک زندگی اسلامی ۹	۰/۹۲۵	حمایت اجتماعی ۱
۰/۹۱۸	سبک زندگی اسلامی ۱۰	۰/۹۴۵	حمایت اجتماعی ۲

در این پژوهش، برای ارزیابی انسجام درونی (پایایی) گویه‌های مفاهیم تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. این ضرایب در مجموع بالاتر از ۰/۷ هستند که نشان‌دهنده سطح بالای انسجام درونی گویه‌ها می‌باشد. مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از مفاهیم مرتبط با متغیرها در جدول شماره ۴ ارائه شده است. میزان بالای ضریب آلفای تمامی شاخص‌های پژوهش نشان‌دهنده خوب بودن انسجام درونی گویه‌هاست.

برای ارزیابی پایایی ترکیبی هر سازه، از ضریب دیلون-گلدشتاین استفاده می‌شود. اگر این ضریب برای سازه‌ای بالاتر از ۰,۷ باشد، پایایی آن سازه تأیید می‌گردد. نتایج نشان می‌دهند که مقدار پایایی ترکیبی همه سازه‌ها بیشتر از ۰,۷ بوده و در جدول شماره ۴ آمده است، که این موضوع دلالت بر پایایی مناسب سازه‌ها دارد. همچنین، برای بررسی انسجام درونی سازه‌ها، از میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) استفاده شده که مقادیر آن در جدول شماره ۴ بالاتر از ۰,۵ است، که بیانگر دقت مناسب ابزار اندازه‌گیری است.

جدول ۴. بررسی ضریب آلفا، مقادیر AVE و پایایی مرکب

متغیر	ضریب آلفا	AVE	پایایی مرکب
مسئولیت پذیری خانوادگی	۰/۹۹۵	۰/۷۶۸	۰/۹۷۵
رشد فردی-معنوی	۰/۹۸۴	۰/۷۱۳	۰/۹۸۳
حمایت اجتماعی	۰/۹۸۴	۰/۶۵۲	۰/۹۸۳
تعادل کار و زندگی	۰/۸۳۲	۰/۵۵۰	۰/۸۴۳
سبک زندگی اسلامی	۰/۹۸۴	۰/۷۶۲	۰/۷۹۲

در نهایت، الگوی نهایی تحقیق در شکل ۲ ارائه شده است.

شکل ۲: الگوی نهایی تحقیق

۷- بحث و نتیجه گیری

نتایج این پژوهش که با محوریت بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی و در راستای استخراج الگوی اسلامی مدیریت زندگی زنان شاغل انجام شده، به مجموعه‌ای از اصول و توصیه‌های کاربردی ختم می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در گفتمان رهبری، زنان شاغل به‌عنوان ارکان خانواده و جامعه با مسئولیتی دوگانه مواجه‌اند: از یک سو، انجام وظایف مادری و همسری که به‌عنوان اولویت اصلی تلقی می‌شود و از سوی دیگر، مشارکت در جامعه در قالب‌های مشخص. رهبر معظم انقلاب بر اهمیت نقش زنان در خانواده تأکید کرده و بیان می‌کند که اشتغال زنان نباید موجب اختلال در وظایف اصلی آن‌ها در قبال خانواده شود. ایشان همچنین بر لزوم حمایت جامعه و دولت از زنان شاغل برای ایفای مسئولیت‌های مادری و شغلی تأکید دارند و از کارفرمایان و سیاست‌گذاران می‌خواهند تا شرایطی را فراهم کنند که انجام همزمان این دو نقش برای زنان تسهیل شود. تفاوت اصلی این پژوهش با مطالعات قبلی، تأکید بر نگرش اسلامی و اهمیت توجه به نقش مادری و همسری به‌عنوان یکی از ابعاد کلیدی هویت زنان شاغل است؛ موضوعی که در تحقیقات گذشته کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در بسیاری از این تحقیقات، از جمله آثار مرادی و احمدی (۱۳۹۹)، زارعی (۱۳۹۸)، محارم (۱۳۹۹)، صفایی و حیدری (۱۳۹۸) و ساری تپرک و ابو رائیا^۱ (۲۰۲۲)، توجه کمتری به اهمیت رشد فردی و معنوی زنان شده و بیشتر تمرکز بر جنبه‌های حرفه‌ای و توانمندسازی اقتصادی بوده است. این در حالی است که نتایج این پژوهش، با استناد به بیانات رهبری، بر اهمیت تقویت معنویت و اخلاقیات در زندگی زنان شاغل تأکید دارد، که می‌تواند به رضایت و آرامش بیشتری در زندگی آنان منجر شود. در مقابل، پژوهش‌های قبلی مانند غفاری (۱۴۰۰) و رحیمی (۱۳۹۶) بیشتر به مسائل حرفه‌ای پرداخته و کمتر به بعد معنوی توجه کرده‌اند.

در پژوهش‌های قبلی، معمولاً نقش زنان در خانواده به‌عنوان نقشی فرعی و در تضاد با نقش شغلی آن‌ها بررسی شده است. اما یافته‌های تحقیق حاضر مسئولیت‌پذیری خانوادگی را به‌عنوان یک اصل بنیادین در الگوی اسلامی مدیریت زندگی زنان شاغل معرفی می‌کند و نشان می‌دهد که این نقش می‌تواند به تقویت هم‌افزایی بین کار و زندگی خانوادگی کمک کند. این رویکرد همچنین در برخی مطالعات مشابه مانند مرادی و احمدی (۱۳۹۹)، فوزیه (۱۴۰۱)، توسلی و همکاران (۱۴۰۲)، چاوهران (۱۴۰۱)، رحیمی (۱۳۹۶) و زارعی (۱۳۹۸) مورد توجه قرار گرفته و به تأثیرات مثبت ارتباط میان نقش‌های خانوادگی و شغلی پرداخته‌اند.

1 . Saritoprak & Abu-Raiya.

در بسیاری از تحقیقات، تعادل بین کار و زندگی به عنوان یکی از چالش‌های اصلی برای زنان شاغل مطرح شده و راهکارهایی نظیر تسهیل ساعات کاری و ارائه حمایت‌های مالی پیشنهاد گردیده است. در این تحقیق، این موضوع از دیدگاه اسلامی و با تأکید بر هماهنگی بین مسئولیت‌های خانوادگی و شغلی بررسی شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که برقراری تعادل میان این دو بُعد می‌تواند به توسعه یک سبک زندگی پایدارتر کمک کند. پژوهش‌های گذشته مانند بیابانی و همکاران (۱۳۹۱)، غفاری (۱۳۹۱)، چاوهان^۱ (۱۴۰۱)، کوسک و لاوتش^۲ (۲۰۱۸)، هاجشیلد و ماشونگ^۳ (۲۰۱۲) و توسلی و همکاران (۱۴۰۲) نیز به این موضوع اشاره داشته‌اند اما به طور مستقیم بر تعادل معنوی و اخلاقی تمرکز نکرده‌اند.

بسیاری از تحقیقات قبلی، حمایت اجتماعی را به ارائه تسهیلات و امکانات رفاهی محدود کرده‌اند. اما تحقیق حاضر با استناد به بیانات رهبری، حمایت اجتماعی را به عنوان ایجاد یک شبکه حمایتی معنوی و اجتماعی تعریف می‌کند که به زنان در مدیریت همزمان نقش‌های شغلی و خانوادگی کمک می‌کند. این رویکرد با برخی از مطالعات جدید مانند پژوهش‌های زارعی (۱۳۹۸)، رحیمی (۱۳۹۶) و توسلی و همکاران (۱۴۰۲) که بر اهمیت حمایت معنوی تأکید دارند، هم‌خوانی دارد و نقش آن در پایداری زندگی زنان شاغل را تأیید می‌کند.

در نهایت، این پژوهش نشان می‌دهد که با استفاده از آموزه‌های اسلامی و راهنمایی‌های رهبری، می‌توان الگویی متعادل و همسو با ارزش‌های اسلامی برای زنان شاغل ایجاد کرد. این الگو به زنان این امکان را می‌دهد که با حفظ تعادل میان نقش‌های خانوادگی و شغلی، نه تنها به موفقیت فردی و اجتماعی دست یابند، بلکه در تقویت بنیان خانواده و ارتقاء جامعه نیز نقش مؤثری ایفا کنند.

این الگو از زنان انتظار دارد که به موازات فعالیت‌های اجتماعی و شغلی، به مسئولیت‌های خانوادگی نیز توجه کافی داشته باشند. در این راستا، ایجاد تعادل میان زندگی حرفه‌ای و خانوادگی به عنوان یکی از الزامات یک سبک زندگی سالم و کارآمد برای زنان شاغل در چارچوب اسلامی به شمار می‌آید. همچنین، حمایت‌های قانونی و اجتماعی از زنان شاغل می‌تواند نقش کلیدی در بهبود وضعیت آنان ایفا کند. پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران و کارفرمایان با فراهم کردن تسهیلاتی چون مرخصی‌های منعطف و

1. Chavhan.

2. Kossek & Lautsch

3. Hochschild & Machung

حمایت از مادران شاغل، و همچنین ایجاد محیط‌های کاری که با ارزش‌های اسلامی سازگار باشد، زمینه اجرای این الگو را فراهم کنند.

اجرای این الگو می‌تواند به توانمندسازی زنان در حوزه‌های مختلف، ارتقای کیفیت زندگی خانوادگی و ایجاد جامعه‌ای مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و انسانی منجر شود.

در نهایت، این پژوهش تأکید می‌کند که برای دستیابی به یک سبک زندگی اسلامی متعادل، لازم است آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، حمایت‌های دولتی، و تغییر در ساختارهای شغلی صورت گیرد تا زنان شاغل بتوانند با حفظ کرامت و ارزش‌های اسلامی، به موفقیت‌های بیشتری در خانواده و جامعه دست یابند.

پیشنهادات کاربردی

≠ برای زنان شاغل:

- ✓ تدوین یک برنامه روزانه و هفتگی برای مدیریت زمان و اولویت‌بندی وظایف.
- ✓ برقراری ارتباط مؤثر با همسر و فرزندان و اختصاص دادن وقت کافی به آنان.
- ✓ تقسیم وظایف خانوادگی با همسر و فرزندان و آموزش مهارت‌های لازم به آنان.
- ✓ شرکت در دوره‌های آموزشی مدیریت زمان، مهارت‌های ارتباطی، و تربیت فرزند.
- ✓ انجام فعالیت‌های ورزشی و تفریحی برای کاهش استرس و افزایش سلامت روانی.
- ✓ استفاده از خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی در صورت نیاز.

≠ برای خانواده‌ها:

- ✓ حمایت از زنان شاغل و قدردانی از زحمات آنان.
- ✓ تقسیم عادلانه وظایف خانوادگی و مشارکت مردان در امور منزل.
- ✓ ایجاد فضای همدلی و تفاهم در خانواده و حل مشکلات با گفتگو و همکاری.
- ✓ فراهم کردن امکانات لازم برای رشد و پیشرفت زنان (تحصیل، آموزش، اشتغال).
- ✓ احترام به انتخاب‌های زنان در خصوص اشتغال و سبک زندگی.

≠ برای مدیران:

- ✓ ایجاد محیط کار مناسب برای زنان شاغل (فضای امن، امکانات رفاهی، ساعات کاری منعطف).

- ✓ ارائه تسهیلات و حمایت‌های لازم به زنان شاغل (مرخصی زایمان، امکان شیردهی، بیمه).
- ✓ ترویج فرهنگ احترام به نقش زنان در جامعه و مبارزه با تبعیض جنسیتی.
- ✓ برگزاری دوره‌های آموزشی مدیریت زمان و مهارت‌های ارتباطی برای کارکنان زن.

≠ **برای سیاست‌گذاران:**

- ✓ تدوین قوانین و مقررات حمایتی از زنان شاغل (قانون مرخصی زایمان، قانون حمایت از حقوق زنان).
 - ✓ ارائه خدمات مشاوره‌ای و آموزشی رایگان به زنان شاغل و خانواده‌ها.
 - ✓ توسعه زیرساخت‌های لازم برای حمایت از زنان شاغل (مهدکودک، حمل و نقل عمومی).
 - ✓ ترویج فرهنگ احترام به نقش زنان در جامعه از طریق رسانه‌ها و نظام آموزشی.
- اجرای این الگو می‌تواند به توانمندسازی زنان در حوزه‌های مختلف، ارتقای کیفیت زندگی خانوادگی و ایجاد جامعه‌ای مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و انسانی منجر شود. در نهایت، این پژوهش تأکید می‌کند که برای دستیابی به یک سبک زندگی اسلامی متعادل، لازم است آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، حمایت‌های دولتی، و تغییر در ساختارهای شغلی صورت گیرد تا زنان شاغل بتوانند با حفظ کرامت و ارزش‌های اسلامی، به موفقیت‌های بیشتری در خانواده و جامعه دست یابند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. قرآن کریم، سوره نساء، آیه ۳۲
۲. احمدی فراز، مریم. (۱۳۹۳). «تبیین تجارب زنان شاغل پیرامون نقش مادری»، مجله روانشناسی زنان، دوره ۴، شماره ۲، صص ۹۸-۱۱
۳. باقری، کبری. و رضایی، زهرا. (۱۴۰۱). «چالش‌های زنان شاغل در مدیریت زندگی»، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۱۸، شماره ۳، صص ۱۳۴-۱۵۰
۴. آیت، مسرت، احمدی، عفت، حسینی، ساناز، و رضایی، الهه. (۱۳۹۹). «رابطه بین نقش‌های مدیریتی با ویژگی‌های شخصیتی زنان بر اساس آموزه‌های اسلامی»
۵. پژوهش‌نامه زن و خانواده، دوره ۱۱، شماره ۲، صص ۱۰۱-۱۲۰
۶. احمدی، سید مهدی. و سیدی جربندی، سید رقیه. (۱۴۰۳). مشارکت اجتماعی زنان از دیدگاه کتاب، سنت و فقه اسلامی. مجله جامعه‌شناسی زنان دانشگاه آزاد واحد مرودشت، دوره ۹، شماره ۳۰، صص ۱-۲۰.
۷. بحارالانوار ج ۴۳ ص ۸۱ و ۳۱: علامه مجلسی (متوفای ۱۱۱۰ هجری)
۸. بیابانی، ناهید، اقلیما، مریم و خفتان، پرینسا. (۱۳۹۴). «بررسی علی-مقایسه‌ای کیفیت زندگی زنان شاغل و خانه‌دار شهرستان بردسکن»، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۱۴۵-۱۶۲
۹. توسلی، علی. احمدی، مریم، حسینی، سارا، و محمدی، فاطمه (۱۴۰۲). «پدیدارشناسی تجربه زیسته زنان مجرد»، مجله علوم انسانی، دوره ۲۰، شماره ۳، صص ۴۵
۱۰. توسلی، علی. احمدی، مریم، حسینی، سارا، و محمدی، فاطمه همکاران (۱۴۰۲). «نیازسنجی مادران شاغل بر اساس تجربه زیسته»، مجله روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ۱۹، شماره ۱، صص ۶۵-۸۲
۱۱. جعفری، مریم. و شریفی، فاطمه. (۱۳۹۵). «نقش اعتقادات دینی در رضایت شغلی و خانوادگی زنان»، فصلنامه دین و زندگی، دوره ۳، شماره ۲، صص ۴۷-۶۱
۱۲. حسینی، مریم. و احمدی، نسرين. (۱۳۹۵). «خانه‌داری، اشتغال و زنان ایرانی»، فصلنامه جامعه‌شناسی ایران، دوره ۱۲، شماره ۴، صص ۹۸-۱۱۵
۱۳. حسینی، نرگس. (۱۴۰۰). «مدیریت زمان و زندگی زنان شاغل بر اساس آموزه‌های اسلامی»، پژوهش‌نامه اسلامی و خانواده، دوره ۶، شماره ۴، صص ۷۸-۹۱
۱۴. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۵). زن در آینه جمال و جلال. قم: انتشارات اسراء
۱۵. حسینی، مریم و احمدی، نسرين. (۱۳۹۵). «خانه‌داری، اشتغال و زنان ایرانی»، فصلنامه جامعه‌شناسی ایران، دوره ۱۲، شماره ۴، صص ۹۸-۱۱۵
۱۶. رستمی، زهرا؛ احمدی، علی؛ حسینی، مریم و محمدی، فاطمه. (۱۳۹۸). «نقش حمایت‌های سازمانی و اجتماعی در مدیریت زندگی زنان شاغل»، پژوهش‌نامه اجتماعی و فرهنگی، دوره ۱۲، شماره ۳، صص ۸۳-۹۷
۱۷. زارعی، فاطمه. (۱۳۹۸). «تعادل کار و زندگی زنان در فرهنگ اسلامی: چالش‌ها و راه‌حل‌ها»، فصلنامه مطالعات خانواده و زنان، دوره ۱۵، شماره ۲، صص ۱۴۵-۱۶۰
۱۸. شجاع نوری، رضا. (۱۳۹۴). «تحلیل اثرات دورکاری زنان شاغل و متأهل بر تعادل کار-زندگی»، فصلنامه زنان و مطالعات خانواده، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۷۵-۹۰
۱۹. شجاع نوری، فاطمه سادات، خادمی، فاطمه و سدیدپور، سید سعید. (۱۳۹۴). «تحلیل اثرات دورکاری زنان شاغل و متأهل بر تعادل کار-زندگی»، مجله علوم اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۴، صص ۶۷-۸۱
۲۰. صفایی، مریم و حیدری، رضا. (۱۳۹۷). «بررسی الگوهای اسلامی در مدیریت زنان شاغل»، نشریه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، دوره ۱۵، شماره ۲، صص ۵۵-۷۰
۲۱. عابدی، بهروز، احمدی، مریم، حسینی، سارا، و رضایی، فاطمه. (۱۳۹۴). «مدیریت زندگی شغلی و خانوادگی زنان»، فصلنامه مطالعات زنان و خانواده، دوره ۱۰، شماره ۱، صص ۲۵-۴۰
۲۲. عباسی، فاطمه و نوری، هدی. (۱۳۹۶). «بررسی چالش‌ها و فرصت‌های زنان شاغل در تعادل کار و زندگی»، مجله مدیریت و خانواده، دوره ۵، شماره ۱، صص ۳۹-۵۳
۲۳. عظیمی، حسین و فرهادی، مریم. (۱۳۹۸). «تأثیرات اشتغال زنان بر زندگی خانوادگی و اجتماعی»، مجله مسائل اجتماعی و خانوادگی، دوره ۱۵، شماره ۳، صص ۴۵-۶۷
۲۴. علوی، حسین. (۱۴۰۰). مطالعات زنان و خانواده: کار خانگی زنان. تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

۲۵. علوی، علی. (۱۳۹۹). «نقش زن در توسعه و اشتغال در جامعه اسلامی»، مجله علوم اجتماعی و رفتاری، دوره ۷، شماره ۳، صص ۱۲۰-۱۳۵.
۲۶. غفاری، نرگس. (۱۳۹۹). «تبعیض جنسیتی در محیط کار: یک تحلیل جامعه‌شناختی از نقش‌های خانوادگی و شغلی زنان»، فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، دوره ۱۸، شماره ۴، صص ۳۰۰-۳۱۵.
۲۷. غفاری، نرگس. (۱۴۰۰). «تبعیض جنسیتی در محیط کار: یک تحلیل جامعه‌شناختی»، فصلنامه مطالعات فرهنگی، دوره ۹، شماره ۳، صص ۹۵-۱۱۰.
۲۸. فکری، لیلا. (۱۴۰۲). تاثیر آموزه‌های اسلامی بر مدیریت استرس زنان شاغل. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۲۹. فوزیه، لیلا. (۱۴۰۱). «نقش دوگانه زنان شاغل در انبارها برای افزایش بهره‌وری»، مجله مطالعات فرهنگی، دوره ۹، شماره ۳، صص ۹۵-۱۱۰.
۳۰. کرمی، ف. (۱۳۹۴). ابعاد مسئولیت فرهنگی دولت اسلامی در مدیریت حوزه اشتغال زنان. مجله مدیریت فرهنگی، ۹(۳۰)، ۱۵-۳۱.
۳۱. کریمی، فاطمه و حسینی، رضا. (۱۳۹۷). «حقوق و وظایف زنان در اسلام و نقش آن‌ها در جامعه»، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، دوره ۶، شماره ۲، صص ۱۲۳-۱۳۷.
۳۲. مرادی، مریم و احمدی، لیلا. (۱۳۹۹). «چالش‌های روانشناختی مادران شاغل: دیدگاهی اسلامی»، فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، دوره ۱۸، شماره ۴، صص ۳۰۰-۱۳۵.
۳۳. مرکز تحقیقات زنان و خانواده. (۱۳۹۹). بررسی اشتغال زنان از منظر اسلام. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات زنان و خانواده.
۳۴. مطهری، مرتضی. (۱۳۵۳). نظام حقوق زن در اسلام. تهران: انتشارات صدرا.
۱. Chavhan, J. (۲۰۲۲). Career success of women: The role of family responsibilities and lack of guidance. *Journal of Family and Women's Research*, ۱۵(۲), ۱۴۵-۱۶.
 ۲. Hochschild, A. R., & Michung, A. (۲۰۱۲). *The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home*. New York: Penguin Books.
 ۳. Johnson, A., & Miller, R. (۲۰۱۹). The relationship between job satisfaction and family commitment among working women. *Journal of Family Studies*, ۲۵(۳), ۲۴۵-۲۵۹.
 ۴. Kossek, E. E., & Lautsch, B. A. (۲۰۱۸). Work-life flexibility for whom? Occupational status and work-life inequality in upper, middle, and lower-level jobs. *Academy of Management Annals*, ۱۲(۱), ۵-۴۱. <https://doi.org/10.54۶۵/annals.۲۰۱۶.۰۰۵۹>
 ۵. Oliver, J., & Colleagues. (۲۰۲۰). Challenges faced by Muslim women in balancing work and family life. *Middle Eastern Journal of Social Studies*, ۱۱(۱), ۹۹-۱۱۵.
 ۶. Smith, T., & Robinson, L. (۲۰۱۸). Work-life balance among women in various countries: A comparative study. *Global Journal of Women's Studies*, ۱۳(۲), ۲۱۵-۲۳۰.
 ۷. Saritoprak, S. N., & Abu-Raiya, H. (۲۰۲۳). Living the Good Life: An Islamic Perspective on Positive Psychology. In E. B. Davis, et al. (eds.), *Handbook of Positive Psychology, Religion, and Spirituality* (pp. ۱۷۹-۱۹۳). Springer. https://doi.org/10.10۰۷/۹۷۸-۳-۰۳۱-۱۰۲۷۴-۵_۱۲